

Respons

Irak: Spesifikke problemstillinger knyttet til tvangsekteskap og skilsmisse

Problemstilling/spørsmål:

- Hvor utbredt er det at gifte kvinner i Irak tvinges til å skille seg og gifte seg med en annen mann? Problemstillingen oppstår dersom ektemannen befinner seg utenfor Irak og gjenforening enten ikke er mulig eller vil ta tid. Kjenner Landinfo til at dette har skjedd i tilfeller hvor familien i utgangspunktet har samtykket til ekteskapsinngåelse?
- Er det faktisk mulig for kvinnens familie å erklære skilsmisse på hennes vegne dersom kvinnen selv og ektefellen ikke ønsker en skilsmisse?

Bakgrunn

Ekteskapsinngåelse er en svært viktig begivenhet i Irak og en hendelse som binder to familier sammen.

Ekteskap som ikke er fullbyrdet eller som er inngått ved tvang kan etter loven oppløses. Likeledes kan fullbyrdede ekteskap oppheves ved skilsmisse. For en nærmere redegjørelse av problemstillinger knyttet til ekteskap og skilsmisse i Irak, henvises det til temanotatet "Irak: Muslimsk ekteskapsinngåelse og skilsmisse" (Landinfo 2011) og til Personstatusloven av 1959.

Selv om det er straffbart å tvinge noen til å inngå ekteskap i Irak, er det allikevel relativt utbredt ifølge organisasjoner som jobber for å fremme kvinners rettigheter (Abbas 2011; Al-Amal, foredrag i Oslo 28. september 2011; PDA 2010; Muradkan-Shaker 2011). Selv om personer som utsetter andre for tvang til å inngå ekteskap sjelden straffeforfølges, foreligger det dommer i enkelte tilfeller ifølge representanter for den frivillige organisasjonen Al-Amal som jobber for å fremme kvinners rettigheter i Irak (møte i Oslo 28. september 2011).

Denne responsen bygger på informasjon fra åpne, nettbaserte kilder samt samtaler med representanter for de frivillige irakiske organisasjonene Women Leadership Institute og Al-Amal som begge besøkte Oslo i september i 2011. Organisasjonene har representasjon

Respons **Irak: Spesifikke problemstillinger knyttet til tvangsekteskap og skilsmisse**

spredt rundt i Irak og er i direkte kontakt med bl.a. kvinner som rammes av tvangsekteskap og vold i hjemmet.

På grunn av problemstillingens svært spesifikke karakter, har det vært vanskelig å referere til konkrete tilfeller og å skaffe bredere kildegrunnlag. Derfor redegjøres det også for tvangsekteskap og skilsmissepress på et mer generelt grunnlag.

Tvangsekteskap¹

Ifølge representanter for kvinneorganisasjoner i Irak som er organisert under Women Leadership Institute er det en viss økning i tvangsekteskap i Irak i dag (Hasan, foredrag i Oslo 5. september 2011; Al-Amal, samtale i Oslo 28. september 2011). Jenter og unge kvinner har i liten utstrekning egen innflytelse på valg av ektefelle eller tidspunkt for inngåelse av ekteskap. Ifølge Sundus Abbas Hasan, leder for Women Leadership Institute i Bagdad, er det ingen forskjeller mellom by og land i denne praksisen. Problemet er, ifølge Hasan, mangel på lovverk til å beskytte unge jenter mot tvangsekteskap. De religiøse lærde som vier parene tar, ifølge Hasan, ikke hensyn til irakisk sivil lov. På spørsmål om hva myndighetene gjør for å få bukt med uregistrerte ekteskap, svarte Hasan at det ikke er noen etat som tar ansvar for å gjøre noe med dette problemet. Hun mente myndighetene prioriterer politiske konflikter.

People's Development Association (PDA) (2010) har, i samarbeid med Norsk Folkehjelp og IMDI gjennomført en studie om tvangsekteskap i den irakiske Kurdistanregionen og fant at problemet er utbredt i deler av området.

Ifølge Heartland Alliance (2011, s. 35), som nylig publiserte en rapport om juridisk praksis knyttet til kjønnsbasert vold i Irak, er den juridiske og praktiske effekten av forbudet mot tvangsekteskap uklar. I rapporten heter det at et offer for tvangsekteskap må gjennom en juridisk prosess for å oppløse ekteskapet, og dersom ekteskapet er fullbyrdet vil det ikke automatisk kunne bli annullert selv om det er inngått ved tvang. Muligheten for å få oppløst ekteskapet er i slike tilfeller lettest før fylte 19 år. I senere alder må kvinnen søke om skilsmisse på vanlig måte, hvilket er komplisert ifølge Heartland Alliance.

Problemer for barn født i uregistrerte ekteskap

Ifølge Hasan i Women Leadership Institute er det et økende problem at unge jenter i 10 til 13 års alderen giftes bort. Disse ekteskapene registreres vanligvis ikke og er dermed ikke gyldige etter irakisk lov.² Dersom par i uregistrerte ekteskap får barn, kan ikke barna registreres i folkeregisteret før ekteskapet faktisk blir registrert. Uten registrering har ikke barn rett til offentlige helsetjenester og skolegang. Hasan hevdet at det i Irak i dag er fem millioner barn som ikke får gå på skolen fordi de ikke er registeret (samtale 5. september 2011). Representanter for Al-Amal uttrykte også at uregistrerte ekteskap og barnas manglende rettigheter er et av hovedproblemene i Irak i dag (møte i Oslo 28. september 2011).

¹ Et ekteskap er inngått ved tvang dersom ikke begge parter aksepterer ekteskapsinngåelsen eller dersom de aksepterer det på bakgrunn av tvang.

² Minimumsalder for å inngå ekteskap uten aksept fra verge er 18 år i Irak (Personstatusloven 1959, art. 7). Man kan imidlertid gifte seg i en alder av 15 år dersom både verge og dommeren tillater det (Personstatusloven 1959, art. 8).

Press fra familie til å skilles for å gifte seg med ny mann

Det er vanskelig å si noe om hvor vanlig det er at kvinner som er gift med en iraker bosatt i utlandet blir utsatt for press fra egen familie til å skille seg fra vedkommende dersom familiegjennomføring er vanskelig eller umulig. Landinfo har forhørt seg med både Women Leadership Institute og Al-Amal. Vi har ikke fått svar på en e-posthenvendelse sendt til førstnevnte institusjon, men representanter for Al-Amal vedgikk i møte med Landinfo at det kan være vanskelig for kvinner å bli boende som gift i Irak dersom ektemannen er bosatt i utlandet over lengre tid. Separasjon over kortere tid kan aksepteres, men dersom utsiktene for kvinnen til å følge etter sin mann er dårlige, kan det bli en uholdbar situasjon for henne. På spørsmål om det ble forbundet med skam å bli boende hos sine foreldre uten ektemannen, svarte representantene for Al-Amal bekreftende, vel og merke dersom ordningen varer så lenge som et par år. De la vekt på at gjeldende samfunnsnorm er at ektepar bor sammen.

For å bli tvunget til å gifte seg på nytt, må nødvendigvis det første ekteskapet oppløses ved skilsmisse. Det redegjøres nærmere for skilsmisse under neste punkt. Dersom skilsmisse av det første ekteskapet innvilges, er det muligheter for at kvinnen kan tvinges av egen familie til å gifte seg på nytt, jamfør det som er skrevet over om tvangsekteskap generelt.

Skilsmisse

Representantene for Al-Amal hevdet at en kvinne kan bli utsatt for press fra egen familie til å be om skilsmisse, og at hun i realiteten vil ha få alternativer dersom hun ikke kan gjenforenes med sin mann, enten ved at han reiser tilbake til henne eller ved at hun reiser til ham.

Det finnes muligheter for kvinner til å få innvilget skilsmisse innenfor irakisk lov. Vilkårene for dette er nedfelt i Personstatusloven av 1959, kapittel 4 og er beskrevet i Landinfos temanotat "Irak: Muslimske ekteskapsinngåelse og skilsmisse" (2011).

I henhold til irakisk lov skal det ikke være mulig for en familie å presse igjennom en skilsmisse uten kvinnens samtykke. Familien kan heller ikke formelt søke om skilsmisse på vegne av datteren. I realiteten sier imidlertid kildene at det ikke er uvanlig at jenter og kvinner blir utsatt for press til å skille seg, og i praksis har de da liten innflytelse dersom de ønsker å opprettholde et godt forhold til egen familie.

Artiklene 40-44 i Personstatusloven beskriver hvilke betingelser som skal ligge til grunn for at en kvinne skal kunne innvilges separasjon³ fra sin mann.

Relevant for problemstillingen i dette notatet er artikkel 43. Første ledd (2) sier at en kvinne får innvilget skilsmisse dersom mannen har vært borte i minst to år uten legitim grunn, selv om han forsørger henne. Første ledd (7) sier at en kvinne kan søke om separasjon dersom mannen ikke bruker penger på sin kone uten legitim grunn, selv etter en periode på 60 dagers prøvetid.

Landinfo vet ikke hva som kan kalles legitim grunn, men representanter for Al-Amal mente at det er gode grunner for skilsmisse dersom mannen ikke følger opp sin kone fra det stedet han

³ Delvis ugjenkallelig skilsmisse hvilket innebærer at paret kan gifte seg på nytt igjen med ny ekteskapskontrakt.

bor. Han bør vise interesse for henne ved for eksempel å ringe for å høre hvordan det går med henne og ved jevnlig å sende henne penger.

Annet ledd av artikkel 43 sier at en kvinne kan søke om separasjon dersom ekteskapet ikke er fullbyrdet.

Tredje ledd (A) sier at en kvinne har rett til å søke om separasjon dersom ektemannen har vært i et annet land i minst tre år og er blitt naturalisert der, eller dersom han ikke lenger har lov til eller ønsker å reise tilbake til Irak.

Dersom kvinnens familie får kvinnen til å søke om skilsmisse, vil familien i en meglingsituasjon kunne forsøke å påvirke dommeren til å innvilge skilsmissen. Dommeren vil iverksette tiltak for å undersøke forholdene og fatte en beslutning på bakgrunn av de faktiske forholdene.

Artikkel 46 beskriver hvordan paret kan inngå såkalt *khul*. *Khul* er en frivillig skilsmisse, og den initieres oftest av kvinnen. *Khul* må fremstilles for en dommer og kan innvilges dersom dommeren finner at paret kvalifiserer for dette (Personstatusloven 1959, art. 46). En kvinne må gi avkall på medgiften for å få innvilget *khul*. *Khul* regnes som en ugjenkallelig skilsmisse og paret kan derfor ikke gifte seg på nytt igjen med hverandre før etter at kvinnen har vært gift og skilt på nytt med en annen mann.

Ifølge en juridisk ekspert ved Al-Amal så kan kvinner i det kurdiske selvstyreområdet få innvilget *khul* uten mannens samtykke. Det skal imidlertid ikke være mulig i resten av Irak.

Hvor vanlig det eventuelt er at kvinner tvinges av sine familier til å søke om *khul* er uvisst for Landinfo da ingen av våre kilder har kunnet si noe om dette.

En representant for Women's Freedom i Bagdad uttalte imidlertid til IRIN i 2007 at det finnes tilfeller der kvinner blir tvunget til å skille seg. Det er uvisst for Landinfo om det her refereres til såkalt frivillig skilsmisse (*khul*). I 2007 var dette et økende problem for kvinner som var gift med en mann fra en annen religiøs sekt enn seg selv, selv om paret hadde levd godt sammen i mange år. I de tilfellene kvinnen ble tvunget av sin svigerfamilie, er det heller ikke utenkelig at mannen ble utsatt for et tilsvarende press fra egne foreldre.

Den irakiske kulturen er generelt sett slik at man må bøye seg for beslutninger som tas av familieoverhodet, det være seg en far eller andre respekterte medlemmer av familien.

Dersom det er slik at ekteparet kun er viet religiøst og ekteskapet ikke er registrert i domstolen, bør paret gå til domstolen for å få ekteskapet registrert for så å søke om skilsmisse (Heartland Alliance 2011). Organisasjonen Al-Amal kan gi juridisk bistand til kvinner i en slik situasjon. Alternativet er at paret skiller seg på samme måte som de ble viet og kun går til en religiøs lærd. I slike tilfeller er det gjerne mannen som tar initiativ til skilsmisse.

Ifølge lederen for organisasjonen Al-Amal, Hanaa Edwar, blir mange ekteskap både inngått og oppløst utenfor domstolen (Murray 2011).

Oppsummering

Tvangsekteskap er et utbredt problem i Irak og spesielt unge jenter rammes av dette. I realiteten har jenter og unge kvinner liten innflytelse dersom de utsettes for press fra egen familie til å gifte seg. Press om at allerede gifte kvinner skal skille seg er ikke like mye omtalt som tvangsekteskap, men tatt i betraktning samfunnets sosiale normer som tilsier at kvinner

Respons Irak: Spesifikke problemstillinger knyttet til tvangsekteskap og skilsmisse

skal underordne seg menns og familiens krav, er det ikke usannsynlig at kvinner også kan bli presset til å skille seg dersom familien mener det foreligger gode grunner til det. I løpet av den sekteriske krigen i Irak mellom 2003 og 2008 måtte flere ektepar skilles fordi de tilhørte hver sin sekteriske retning innen islam.

Normene i samfunnet tilsier at ektepar skal bo sammen, og dersom det ikke er mulig kan kvinner blir utsatt for press til å skille seg og til å gifte seg på nytt med en mann hun kan leve sammen med. Om dette er utbredt, har ikke Landinfo kunnet finne noen informasjon om.

En kvinne kan på visse vilkår få innvilget skilsmisse selv om ektemannen motsetter seg det.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, men skal gi svar på de konkrete spørsmålene som er stilt, og ellers inneholde det som til enhver tid trengs av bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skriftlige kilder

- Heartland Alliance for Human Needs & Human Rights (2011). *Institutionalized Violence Against Women and Girls. Laws and Practices in Iraq*. Chicago: Heartland Alliance for Human Needs & Human Rights. Tilgjengelig fra http://www.heartlandalliance.org/international/research/institutionalized-violence-against-women-and-girls-in-iraq-laws-and-practices_english.pdf [lastet ned 29. september 2011]
- Landinfo (2011, 24. mai). *Irak: Muslimsk ekteskapsinngåelse og skilsmisse*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/1631/1/1631_1.pdf [lastet ned 23. september 2011]
- Muradkhan-Shaker (2011, 21. januar). Iraqi Kurdistan seen from a women's perspective. *EKurd.net*. Tilgjengelig fra <http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2011/1/state4550.htm> [lastet ned 30. september 2011]

Respons Irak: Spesifikke problemstillinger knyttet til tvangsekteskap og skilsmisse

- Murray, R. (2011, 13. september). Fight for Women's Rights Begins All Over Again. *IPS*. Tilgjengelig fra <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=105079> [lastet ned 13. september 2011]
- IRIN (2007, 30. mai). IRAQ: Women forced to give up their jobs, marriages. *IRIN*. Tilgjengelig fra <http://www.irinnews.org/report.aspx?ReportId=72451> [lastet ned 22. september 2011]
- PDA, dvs. Peoples Development Association (2010). *Forced Marriage: Life and a Critical Destiny*. Sulaymaniya: PDA. Tilgjengelig fra <http://xelik.org/UserFiles/forced%20marrige.pdf%20englizi%20website.pdf> [lastet ned 29. september 2011]
- [Personstatusloven] (1959). *Law Nr 188 of the year 1959 Iraqi Personal Status Law and Amendments*. Bagdad: The Sovereignty Council. Tilgjengelig via American Bar Association http://apps.americanbar.org/rol/publications/iraq_personal_status_law_1959_english_translation.pdf [lastet ned 23. september 2011]

Muntlige kilder

- Sundus Abbas Hasan, direktør for Women Leadership Institute (WLI). Foredrag på seminar i IMDI, 5. september 2011.
- Al-Amal, representanter fra Bagdad, Najaf og Kirkuk. Foredrag og møte i IMDI 28. september 2011.

© Landinfo 2011

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.